

Wij verwachten dat de classicaalere correspondenten de reeds in hun bezit zijnde afrekeningen der contributies, en ook die der collecten, aan ons opzenden.

STICHTING OPLEIDING,

Herman Colleniusstraat 13, Groningen.

Theologische Hoogeschooldag

Op den Theol. Hoogeschooldag zijn enkele voorwerpen verloren. Deze zijn in de gebouwen niet gevonden, ook zijn ze niet als verloren voorwerp op het politiebureau te Kampen aangegeven. Wie één der onderstaande voorwerpen heeft gevonden en per abuis meegenomen, wordt vriendelijk verzocht dit terug te zenden aan den eigenaar:

1. Zr. J. Visscher, Altevenerstraat 86, Hoogeveen, heeft verloren: zilveren halsketting met collier, (collier stelt voor een bijl.).

2. Br. W. van Veen, Kerkhoflaan 34, Rotterdam N., heeft laten liggen een Jongbloed micro-bijbel, klein formaat, in donkerbruin suède band, goudsnee en ronde hoeken.

Naar de voltooide oecumenische hierarchie in kerk en zending

De pers gaf onlangs het volgende bericht door:

I.Z.R. EN WERELDDRAAD.

In het gerestaureerde gebouw van de Zendingshogeschool te Oegstgeest vond dezer dagen een vergadering plaats van het Comité van de Internationale Zending, ongeveer 100 vertegenwoordigers uit meer dan 30 verschillende landen namen aan deze besprekingen deel.

In het centrum van de overleggingen stond de vraag naar de verhouding van de Internationale Zending met de pas opgerichte Wereldraad van Kerken. De oecumenische beweging is ontsproten uit en steeds weer gevoed door de Zending, met name door de noodzaak, die men steeds gevoeld heeft, om in het Oosten niet opnieuw de tragedie van de verscheurdheid van de Westerse kerken te herhalen. Met grote dankbaarheid werd daarom de oprichting van de Wereldraad begroet. Als teken van verbondenheid zal in alle officiële stukken in het vervolg worden gesproken van: „Internationale Zending en Wereldraad in associatie met de Wereldraad“. Hoewel in de verre toekomst gerekend moet worden met een versmelting van beide raden, kan daar op dit ogenblik nog geen sprake zijn.¹⁾

We kunnen zeggen, dat naast de definitieve oprichting van den Wereldraad van Kerken in Aug. 1948, deze nieuwe naamgeving: „De I.Z.R. in associatie met de Wereldraad“ de voorlopige sluitsteen vormt van den zoo snel verzeen oecumenischen tempel. Reeds sinds de zendingconferentie te Tambaram (Voor-Indië) in 1938 was er een steeds meer groeiende samenwerking tusschen de I.Z.R. en den voorlooppig opgerichten Wereldraad. Dit was tot uitdrukking gebracht in een gemeenschappelijk comité van beide oecumenische organisaties, waarin men gemeenschappelijke belangen besprak als: internationale zaken, de arbeid onder de jeugd, de materiële en geestelijke hulp, enz.²⁾ Voorts sprak dit comité zich uit over de vertegenwoordiging van „jonge“ kerken uit de zendinggebieden. In April 1947 besloot dit „joint committee“ behalve de 3 protestantsche kerken in Indië OOK DE KERKEN OP JAVA uit te noodigen tot de vergadering van den Wereldraad te Amsterdam.³⁾

Dat versmelting van beide raden nog niet plaats kan vinden, heeft zijn oorzaak in het feit, dat

a. de Wereldraad gevormd wordt door enkel kerken. Ook bij de nationale oecumenische raden, zoals den Federalen Raad in Amerika, zijn enkel kerken aangesloten.

b. De I.Z.R. wordt gevormd door de nationale organisaties. Bij deze laatste zijn kerken aangesloten, die in den Wereldraad opgenomen zijn, maar ook kerken die (nog) niet met den Wereldraad samenwerken, terwijl uiteraard ook talrijke zendingcorporaties aangesloten zijn, die omdat zij geen kerk zijn, niet in den Wereldraad opgenomen zijn.

De benaming is dus nog het gevolg van een zeker compromis. Maar welbewust werkt men getweeën samen en internationaal in de groote organisaties en

¹⁾ „Trouw“ van 16 Sept. 1948. In het bericht stond verder nog o.a., dat tot een der 8 vice-presidenten dr. H. Kraemer werd gekozen (verbonden aan het Oecumenisch Opleidingscentrum te Bossey-Genève); mr. S. C. Graaf van Randwijk (Zendingconsul te Batavia), werd gekozen in de financiële commissie en ds. J. C. Hoekendijk (secretaris van den Ned. Zendingraad) in de internationale studiecommissie.

²⁾ Zie mr. S. C. Graaf van Randwijk, Medewerkers in Gehoorzaamheid, blz. 29; dr. H. v. d. Linde, De Wereldraad van Kerken, blz. 39.

³⁾ Van Randwijk, a.w. blz. 28. Onlangs meldde „Trouw“ het volgende: „De Javaanse kerken op Midden-Java ten Zuiden en de Chinese kerken op Java hebben in beginsel besloten zich aan te sluiten bij de Wereldraad van Kerken. In verband hiermee hopen B. Probawinoto, als voorzitter van de D. P. G. (Raad van Kerken), en ds. Poerbowijogo van Midden-Java ten Zuiden de conferentie van Amsterdam als waarnemers mee te maken. Op de conferentie zelf zal over het verzoek tot toelating worden beslist.“

3. Br. J. P. v. d. Berg, De Ruyterlaan 14, Baarn, heeft verloren een zwarte heerenvulp met koper gemonteerd, waarvan de haak eenigszins los is.

Candidaats-examen

Geslaagd voor het Candidaats-examen: de heer A. H. Algra, Huizumerlaan 30, Leeuwarden; de heer H. Scholte, Talmstraat 5, Assen; de heer K. de Hoop, Koninginnelaan 87a, Groningen.

Bibliotheek van de Theologische Hoogeschool

Wie kan de Bibl. helpen aan de volgende nummers van „De Reformatie“?

Jrg. 5, nrs 38 tot en met 42;

Jrg. 14, nrs 20, 21, 44 tot en met 47;

Jrg. 15, nrs 18, 20, 21, 44 tot en met 47;

Jrg. 20, nrs 1, 5 tot en met 7, 12, 13.

ZENDING EN EVANGELISATIE

nationaal. In het Oosten is de situatie thans reeds zoo, dat men er niet meer toe overgaat om aparte raden voor de kerkelijke eenheid en aparte raden voor de zending te stichten. Men vormt voor alle taken van samenwerking één raad. De Raad tot Samenwerking van Christelijke Kerken („Madjelis Keristen“), die zijn centrum te Makassar heeft, wil daarom mutatis mutandis hetzelfde doen als de Wereldraad beoogt: „Het bevorderen van alles wat het christelijk eenheidsbesef onder kerken en christelijke organisaties in Indonesië tot ontplooiing kan brengen“. Maar deze raad zal zich ook bezig houden met de zending, precies zooals de I.Z.R. dat doet⁴⁾. De toekomstige versmelting van I.Z.R. en Wereldraad van kerken werpt in het Oosten haar schaduwen vooruit.

We kunnen het niet anders zien, of bovenvermeld gebeuren brengt den Antichrist dichterbij. Een bondgenootschap wordt aangegaan tusschen geloovigen en ongeloovigen. Een machtig bloc bedreigt de kerk, die trouw wil blijven aan het Woord. En tot onze groote smart moet niet alleen gezegd, dat velen in de gebonden kerken dit alles toejuichen⁵⁾, doch dat deze kerken ook metterdaad met dit alles medewerken.

Immers, de Synode van Zwolle, 1946, besloot toe te treden tot den Nederlandschen Zendingraad. Dit betekent, dat men ook aangesloten is (ipso facto!) bij de I.Z.R. En — daar de I.Z.R. thans officieel zich associeert met den Wereldraad, werkt men indirect ook met de laatste organisatie mede. Bovendien zijn daar de besluiten van Eindhoven 1948. Volledig werkt men nu mede met den Raad van Kerken op Java en die van „Oost-Indonesië“ (de z.g. Madjelis van Makassar). Men steunt de op te richten middelbare school te Makassar, waar docenten van diverse theologische pluimage onderwijs zullen geven.

Tot waarschuwing en leering van onszelf en anderen, willen we de klemmende vraag stellen: Hoe kon men zoo spoedig aan het Woord ontzinken? Als antwoord hierop diene het volgende:

A. Bewust of onbewust werd de leer der pluriformiteit der kerk al meer in toepassing gebracht. Daarmede ging gepaard een betrekkelijk maken van de waarheid. Alle „kerken“ werkten immers voor hetzelfde „doel“? De belijdenis is een kwestie van traditie.

Als gevolg hiervan, stond men machteloos tegenover de — van modernistische zijde — voorgedragen redeneeringen, als zou de kerk tot grooten bloei gekomen zijn in het heden. Immers: eerst was er in de kerk een middelpunt-vliedende koers te bespeuren, tengevolge waarvan schisma's aan de orde van den dag waren. Thans is de middelpunt-zoekende koers gekozen. Was de vorige eeuw de eeuw der zending, dit zal de oecumenische eeuw zijn. De richtingen vinden elkaar; allen, van wat voor kerkelijke kleur ook, stellen we ons onder den Heer Jezus⁶⁾.

Wanneer men niet den norm van onze belijdenis aanlegt, dan heeft men tegen dergelijke redeneeringen geen verweer meer. Vooral niet als de vrijzinnigen een orthodox lamsvel omdoen en meezingen in het veelstemmige oecumenische koor.

B. De lijnen ten aanzien van de kerk, door vorige Synodes getrokken, zijn almeer vervaagd en verlaten.

⁴⁾ Art. 3 der statuten.

⁵⁾ Het maandblad van de werkgemeenschap „Jeugd en Evangelie“, waaraan o.a. prof. dr. J. H. Bavink, prof. dr. G. C. Berkouwer, prof. dr. J. Waterink medewerking verleenen, doet enthousiaste publicaties over den Wereldraad. Hetzelfde doen ds. A. G. Barkey Wolf en dr. B. Wiens in „Elsevier“.

⁶⁾ H. P. van Dusen: „Het Christendom in de wereld“, blz. 86.

De Synode van 1920 achtte aan het lidmaatschap der (interkerkelijke, niet specifiek gereformeerde) Nederlandsche Christelijke Studenten Vereeniging (N. C. S. V.) groote bezwaren verbonden en besloot er bij allen, „die geroepen zijn aan onze Gereformeerde studenten leiding te geven, op aan te dringen, dat zij den studenten deze bezwaren onder het oog brengen, en hun dit lidmaatschap ten zeerste ontraden“⁷⁾. De Synode van Middelburg (1930) besloot uit te spreken, „dat van volledige samenwerking met andere, niet gereformeerde, geen sprake kan zijn, waar het evangeliseeren bestaat in of gepaard gaat met prediking van het Woord Gods“⁸⁾. In deze uitspraken komt klaar de lijn uit, die men trok: Ook tegenover anderen vasthouden, dat men zich heeft te voegen bij de kerk der reformatie, die de belijdenis handhaaft!

Te Utrecht in 1905 (!) besloot de Synode, dat het concept inzake institueering van Javaansche kerken, opgesteld door de commissie adhuc, voortaan leidraad zou zijn bij institueering. Wanneer men vandaag dit rapport leest⁹⁾, kan men niet anders dan uitroepen: Hoe is het goud verdonkerd!

Op de vraag: welke confessie zullen de geïnstitueerde kerken hebben? antwoorden de deputaten vrijmoedig — en de Synode ging er mee accoord! —: „dat die kerken beginnen met zich aan te sluiten bij de geloofsuitdrukking van de Gereformeerde Kerken in Nederland, namelijk „de drie Formulieren van Eenigheid“. Wanneer zij alleen de geloofssom der Apostelen, d.i. de „12 geloofs-artikelen“ aannemen, dan zou dat, naar het oordeel Uwer deputaten, feitelijk een confessionele terugtrek zijn. En daarvoor is h.i. geen reden aan te wijzen. De Heilige Geest heeft ons meer geleerd dan in die 12 artikelen staat; d.w.z. Hij heeft de belijdenis, in den loop der tijden, duidelijker ontvouwd en uitgebracht. Geïnstitueerde kerken van Javanen behoeven daarom op confessioneel gebied niet weer bij de „Patres“ te beginnen; en ook zou niet te hopen zijn, dat zij den confessionele strijd sinds de tijden der Patres gevoerd, zelf nog weer zouden moeten doormaken; zij kunnen nu reeds dadelijk eene meer gedefinieerde belijdenis krijgen in „de drie Formulieren van Eenigheid“, en moeten dies ook beginnen met die aan te nemen“¹⁰⁾.

Hoe anders is vandaag de redeneering! Wij moeten, zoo zegt men, onze verschillen niet naar het „terrein“ van zending of evangelisatie overbrengen. De Synode van Zwolle 1946 beloofde mede te werken met een theol. hogeschool te Batavia en met de te stichten middelbare scholen, indien deze uitgingen, „van de inheemse kerken en dat wel in gebondenheid aan de belijdenis der kerken“¹¹⁾. In 1905: vasthouden aan de belijdenis van de kerk der reformatie, ook in Indië. In 1946: men mag daar in Indië best een andere belijdenis hebben, wij zullen onze medewerking daarom niet opzeggen.

C. Men brengt thans sterk naar voren, dat de kerken in het Oosten zelf eenheid willen en dat men hun niet de smart aan kan doen door Gods Woord uitgelegd naar onze belijdenis in de zending te prediken.

De vraag moet echter gesteld: Hoe komt het, dat de „jonge“ kerken dit vragen? Het antwoord kan niet anders zijn, dan dit: vele zendelingen hebben bij hun vertrek naar het zendingsterrein hun belijdenis thuis gelaten en hebben een verwaterd evangelie gebracht. De opzettelijke devahueering van de eigen belijdenis is juist door de „zendingskringen“ jaren achtereen ter hand genomen. Dit begon reeds in de „Wereld Federatie van Christen Studenten“. Mede door de idealen, die daar aangekweekt werden, zijn de huidige oecumenische leiders gevormd¹²⁾. Zij hebben met kracht deze (ethische, barthiaansche, modernistische) leer naar voren gebracht en op het zendingsveld in daden omgezet: „Het eenig maatgevende mag zijn: wie kan, welk stempel hij ook draagt, het Evangelie verstaanbaar verkondigen? Men bedenke wel dat de groote Evangelisten bij de gratie Gods, zoals b.v. Wesley, Stanley Jones of Kagawa, als men deze regel niet volgde, weinig

⁷⁾ Acta van de Synode van Leeuwarden, art. 81; ds. H. Bouma, Kerkenordening, blz. 238.

⁸⁾ Acta van de Synode van Middelburg, art. 167, 170; Bouma, a.w. blz. 26.

⁹⁾ Opgesteld door ds. H. Dijkstra en dr. J. Hanja.

¹⁰⁾ Acta, art. 127 en bijlage I bij het zendingrapport. De deputaten merken op, dat uiteraard later de vorm kan wisselen en aanvullingen kunnen noodig zijn.

¹¹⁾ Acta der Gen. Synode, 27 Aug.—2 Oct. 1946 te Zwolle, art. 209 ad 30. Zulke een besluit komt er feitelijk op neer, dat men een belijdenis voor binnenlands en buitenlands gebruik heeft. Het is een angstig ding, te weten, dat de radicaal vrijzinnige H. P. van Dusen (voorzitter van het studie dep. van den Wereldraad; voorts spreker op de laatste zitting der I.Z.R. in Whitby, Canada, 1947), ook de onderscheiding maakt tusschen de „belijdenis voor evangelisatie-doelinden“ en de „belijdenis“ in haar „theologische volheid“; „Het Christendom in de wereld“, blz. 205.

¹²⁾ Van Dusen, a.w. blz. 95 e.v. Indien men oude jaargangen van Eltheto, het orgaan der N.C.S.V., doorziet, is het merkwaardig, dat men daar juist de namen tegenkomt van hen, die thans vooraanstaan in de oecumenische zending b.v. H. Kraemer en dr. John R. Mott, die destijds secr. der wereldfederatie was.

maatschap der
neerde) Neder-
iging (N. C. S.
oot er bij allen,
erde studenten
zij den studen-
gen, en hun dit
De Synode van
eken, „dat van
et gereformeer-
evangeliseeren
iding van het
komt klaar de
nover an-
men zich
der refor-
andhaaft!
ynode, dat het
ansche kerken,
voortaan lei-
meer men van-
iet anders dan

len de geinsti-
de deputaten
ng er mee
innen met zich
g van de Gere-
k „de drie For-
j alleen de ge-
loofs-artikelen“
eel Uwer depu-
tied zijn. En
zen. De Heilige
le 12 artikelen
n den loop der
pracht. Geinsti-
daarom op con-
tres“ te begin-
den zij den con-
Patres gevoerd,
zen; zij kunnen
eerde belijdenis
Eenigheid“, en
te nemen“¹⁰).
ig! Wij moeten,
r het „terrein“
gen. De Synode
kerken met een
de te stichten
gen, „van de in-
lenheid aan de
05: vast-
s van de
in Indië.
in Indië
is hebben,
ting daar-

1, dat de kerken
t men hun niet
voord uitgelegd
prediken.
komt het, dat
woord kan niet
ingen heb-
r het zen-
enis thuis
er water d
zettelijke deva-
t door de „zen-
d genomen. Dit
e van Christen
e daar aange-
enische leiders
deze (ethische,
maar voren ge-
omgezet: „Het
1, welk stempel
anbaar verkon-
te Evangelisten
Stanley Jones
volgde, weinig

n, art. 81; ds H.
g. art. 167, 170;

J. Hanja.
zendingrapport
ter de vorm kan
zijn.
t, 1946 te Zwolle,
it komt er
een belijde-
uit en lands
ding, te weten,
I. P. van Dusen
eldraad; voorts
Whitby, Canada,
chen de „belijde-
selijdenis“ in haar
n in de wereld“,

men oude jaar-
„C.S.V.“, doorziet,
de namen tegen-
de oecumenische
Mott, die destijds

kans zouden gekregen hebben of krijgen aan het woord te komen“¹²).

Als gevolg hiervan hebben de zendelingen aan hun volgelingen gepredikt, dat alle kerken toch praktisch één waren en hebben hun de verschillen verzwegen. Dit geschiedde in China (waar de modernistische zending, gerugsteund door de I.Z.R., het monopolie verkreeg), doch ook in Korea en Japan (waar de gedwongen eenheid door den staat tot nog toe gehandhaafd is) en Voor-Indië (waar men praktisch alle kerken tot een kerk-unie vereenigd heeft, n.l. de anglicaansche, methodistische, presbyteriaansche en amerikaansche-nederlandsche-hervormde!). En we weten allen wat vandaag in dit opzicht in den Archipel gebeurt. Laten we toch niet denken, dat die kerken, die zich vereenigen, straks door den Geest zoo geleid worden, dat er vanzelf uit hen een nieuwe belijdenis opkomt. Laten we bedenken, dat het evan- gelie hun vaak kort en onvolledig is gepredikt. Hun verlangen naar eenheid is vrucht van den humanistischen oecumenischen wind, dien de gedeforceerde zendelingen zaaden. En voorts komt daarbij de uitermate gevaarlijke nationalistische factor. Voor den staat, die alles controleeren wil, is een eenheidskerk zeer gemakkelijk. Japan dwong niet voor niets tot kerk-unies. Hoe breder de eenheid wordt, hoe meer de kerk uitgehold wordt, het modernisme wint en de kerk staatsinstrument wordt.

In naam van Christus, wiens ja ja is, spreke de kerk op het zendingsveld hetzelfde rijke Woord Gods als hier in het afvallige Westen. Dat dat Woord gehoord kan worden, bewijst de stem die tot ons overkamt uit Oost-Soemba¹⁴).

D. Het is voorts aan het inslapen van het ambt der geloovigen te danken, dat er een aparte kaste van „zendingmensen“ kwam, die thans de kerk bij den strijd aan het zendingfront de nederlaag bezorgt. We zullen hier onze schuld te belijden hebben. De zending had veelal niet die aandacht, waar ze recht op had. En hierdoor — en mede door den tijdgeest en de infiltratie vanuit reeds aangestoken gebieden — zette daar de deformatie in. Sprak niet de modernist dr J. R. Mott in 1926 (!) te Djogja voor den N.I.-Zendingbond? Kreeg men niet een hiërarchie juist in de zending? Zijn het in de geheele wereld niet steeds dezelfde figuren, die op oecumenische conferenties aanwezig zijn en wordt er zoo over het zich al meer onmondig makende kerkvolk niet een oecumenische dictatuur uitgeoefend? Ook door de indische leiders, als b.v. Probawinoto? En aanvaardt men hier te lande maar niet al te gaarne argumenten als: we moesten toch wel wat toegeven, anders raakten we alles kwijt! Alsof we de zonden doen moeten, opdat de genade des te meerder worde! Opereert men niet volgaarne met het argument, dat tegenover de massaliteit van Islam en Rome, alleen een massale aanval van het onroomsche protestantisme helpt!¹⁵ Dezelfde menschen, die als kind in de overwinning van de kleine Gideonse bende geloofden, laten zich nu door deze argumenten misleiden. We leven in de eeuw der oecumenische hiërarchie, die, koste wat het kost, haar plannen doorzet. Velen maken zich diets, dat men bij samenwerking de eigen belijdenis nog wel zal kunnen vasthouden, ja dat door

¹³) Dr H. Kraemer, „De Roeping der Kerk“, blz. 115. In deze uitspraak wordt het accent dus gelegd op de bevrediging van het religieus gevoel, niet op het brengen der klare, doch ergerlijke boodschap Gods.

¹⁴) Zie wat gepubliceerd werd van de hand van ds K. Tanahomba, Rev. J. G. Vos schrijft in „The Foreign Missions Conference of North America, a Review of Its fiftieth Annual Report“, blz. 16, dat hij als missionaris in Manchuria in prediking en onderwijs overeenkomstig de Westminster Confessie Gods Woord bracht. Hij „bevond, dat chinese christenen zeer goed dat leersysteem kunnen aanvaarden en bevatten, en dat overal waar zij dit doen er geen sprake“ is van dat verlangen naar organische unie..... doch integendeel er een echte waakzaamheid is aan de zijde van chinese christenen ten opzichte van gevaren en valkuilen van organische unie op een minimale leerstellige basis, zooals b.v. deze naar voren komt bij de „Kerk van Christus in China“.

Over China zie voorts de (helaas weinig opgemerkte) noodkreten in het begin van „Gods Ploegschaar“, door D. Krijger.

¹⁵) Het verslag van deze conf. meldt, dat dr Mott toen reeds over de eenheidsbeweging sprak. „Ik kan u zeggen, dat deze beweging vooruit gaat, snel vooruit gaat als een meekundige reeks“. „Het doel schijnt te zijn om te kunnen komen tot een federatie van alle belijdende Christelijke Kerken“. Verslag blz. 42. Samenwerking t.a.v. onderwijs, lager en hooger, literatuur, medische verzorging kwam mede naar voren. Tenslotte bepleitte dr Mott sterk de vorming van een zendingraad. „Elke Kerk heeft van een andere Kerk wat te leren“. In dit verband is het opmerkelijk dat in „Tomorrow is here“ van K. S. Latourette en W. Richey Hogg opgemerkt wordt, dat vóór den eersten wereldoorlog „dr Mott de wereld rondreisde om lichamen in het leven te roepen, die later christelijke nationale raden werden“ (blz. 46). Blijkbaar heeft dr Mott na den eersten wereldoorlog Indië met dat doel bezocht.

¹⁶) Van Dusen, a.w. blz. 80: „Slechts een groot, werkelijk kerklichaam kan standhouden tusschen de ontbindende krachten van oorlog en revolutie. Slechts een werkelijk kerklichaam telt mee in een eeuw van wereldconflicten en massa-bewegingen“. Aardsche macht begeeren wij!

mee te doen met de vrijzinnigheid, wier gunst men nu heeft, deze al meer orthodox zal worden. De tekst, dat de Geest in alle waarheid zal leiden, doet hierbij dienst.....

Inderdaad, de Geest leidt in alle waarheid. Maar die waarheid moet niet (barthiaansch) gevonden worden in een nieuwe oecumenische theologie, waarvan vele dwazen droomen, maar die is er in Gods heilig Woord. Dat roept ons toe ons ver te houden van zulke onheilige relaties en als spelbrekers ons den haat der wereld op den hals te halen¹⁷). Het is hard nodig dat de oogen van hen, die zeggen te staan op den grondslag van Gods Woord in ons land en in de geheele wereld, opengaan voor de rampen, die onheilige samenwerking, ten strengste door den Heere verboden (2 Kron. 19:1, 2; 20:37) in de kerkhistorie reeds bewerkt heeft (China, Korea, Nederland!) daar deze steeds uitliep op een dictatuur van het modernisme.

Dat de oecumenische macht zich zoo snel ontwikkelen kon, doet ons, die de Schriften kennen, huiveren. Dat zij, die nog niet zoo lang geleden met ons aan één avondmaalstafel zaten, deze wereldmacht steunen met gebed en gaven, zij ons een aansporing om ons niet te verheffen, doch toe te zien dat we nederig het Woord van onzen Koning vast blijven houden. De Heere make ons getrouw, opdat wij allen die den Heere Christus liefhebben in onverderfelijkheid oproepen zich vrij te maken van alle oecumenische tyrannie en met ons de zending krachtig ter hand te nemen, onverzwakt handhavende „de drie Formulieren van Eenigheid“.

Sneek.

C. v. d. WAAL.

Naschrift. In Amsterdam kwam onlangs een congres bijeen van bijbelgetrouwe theologen; ze wilden tegen de oecumenische nivellering een dam opwerpen. Zeer noodzakelijk. Toen, tegen de aanvankelijk gewekte verwachting in, toch achteraf de synodocraten werden gevraagd (Aalders, Dijk), die factisch met deze internationale prijsgeving van het evangelie meedoen (lees ook de noten onder dit artikel) hebben collega Veenhof en ik geweigerd mee te doen: het helpt niet, de vloer te dwelen, als de waterkraan niet afgesloten wordt. Men heeft dat benepheid genoemd, en enkele theologen, bien étonnés de se trouver ensemble, klopten mekaar eens op de schouders, en waren tegen de extremisten en tegen de absolutisten. Nu, wij ook. Maar willen zij dit artikel eens overwegen?

De benoeming van Bavinck is gebleken een achteruitgang te zijn; hetgeen we aanstonds hebben gezegd; een oogenblik hebben we, toen de man één keer een goede lijn trok in een eerste lezing, nog gedacht, dat ons bezwaar tegen hem kon vervallen, maar we zijn hevig teleurgesteld. En wat hier in de noten gezegd wordt over Berkouwer, Waterink, e.a. is ook duidelijk. Over de prinsessen in Soestdijk schrijven is gauwer geschied dan op internationaal gebied panden te bewaren, K. S.

¹⁷) Joh. 17:14: Ik heb hun Uw Woord gegeven (daarin ligt de ware éénheid!) EN DE WERELD HEEFT HEN GEHAAT! Laat ons bedenken, dat we vandaag weer in dezelfde positie verkeeren als de Afgescheidenen. Schreef niet 25 Mei 1836 Minister van Pallandt aan Minister van Maanen: „Het is wel te bejammeren, dat bij zoveel merkbare toenadering tusschen de onroomsche christelijke afdelingen, een paar ellendelingen slegts hebben op te staan en stoute schoenen aan te trekken, om niet slegts den gewenschten voortgang in den waren christelijken zin te stuiten, maar ons weder een halve eeuw te doen agteruitgaan“ (Archiefstukken betreffende de Afgescheiden van 1834, deel III, bewerkt door dr F. L. Bos, no. 162, blz. 285). Reeds toen was reeds hij veracht, die het teken van het Oecumenische (destijds irenisch geheeten) beest niet wilde dragen!

Art. 1 en 2 van de Zendingssorde

De zendingssaken verdienen onze bijzondere aandacht op de komende generale synode te Amersfoort. Niet alleen in verband met het rapport, dat de deputaten voor de Zending hebben uit te brengen over hun daden en over den arbeid op Oost-Soemba, maar vooral in verband met het verzoek van Groningen en Friesland om de synode bijeen te roepen, gezien het aanbod van een nieuw zendingsterrein.

Eer we iets over dat nieuwe terrein willen zeggen aan de hand van de ons toegezonden rapporten, willen we een opmerking maken over de wijze waarop deze heele zaak de synode heeft mogen en kunnen bereiken. In de rapporten, welke de commissie van de classis Leeuwarden aan de kerken heeft toegezonden en waarin we een duidelijk beeld ontvangen van hetgeen tot nu toe geschied is, wordt behoorlijke aandacht besteed aan de artikelen een en twee van de Zendingssorde.

Het is een wonder dat het vragen om te mogen gaan werken op West-Borneo de Generale Synode heeft mogen bereiken. Een mensch zou zoo zeggen dat niets vanzelfsprekender was dan dit. Maar dat is blijkbaar niet zoo, gezien de moeite die het gekost heeft om

ieder ervan te overtuigen, dat we nog zooiets als de Z.O. hebben en die dan ook hebben na te leven, wat voor bezwaren we dan ook wellicht mogen hebben tegen die bestaande Z.O. Dat die op de helling moet en moet worden herzien ligt in den aard der zaak. Ook in de gebonden kerken heeft men te maken met een herziening van de Z.O. Maar zoolang de huidige niet door de kerken in synode bijeen van tafel is genomen is ieder gebonden aan en verplicht tot naleving van deze Z.O.

En wanneer we nu de rapporten lezen dan zien we hoe er pogingen zijn aangewend om de heele zaak te beslissen buiten de Generale Synode om.

Bij voorbaat willen we wel opmerken dat we het geheel eens zijn met de handelwijze van de friesche kerken, welke volkomen correct en loyaal is geweest. Ze hadden volkomen gelijk door er voor te strijden dat de Generale Synode over de zaak van een eventueel nieuw zendingsterrein zou hebben te beslissen.

Laat ons tot recht inzicht in deze kwestie uit het rapport een en ander aanhalen en bespreken.

Op blz. 3 blijkt dat West-Borneo eerst werd aangeboden aan de Vereenigde Zendingssorporaties, aan wat we in de wandeling gelieven te noemen „Oegstgeest“. Deze lieten weten, dat ze niet in staat waren een gebied er bij te nemen. De deputaten van de gebonden kerken lieten zich in dezen zin uit, dat zij dit terrein er alleen bij zouden nemen, als niemand anders zich meldde.

Op initiatief van den Nederlandschen Zendingssraad werd toen het aanbod gericht door bemiddeling van den quæstor van onze deputaten aan het college van generale deputaten voor de zending onzer kerken.

Deze hebben toen aan den secundus-deputaat voor Friesland de opdracht meegegeven, dat Friesland zich verder op deze zaak zou beraden, zich met de betreffende instanties in verbinding zou stellen en eventuele verdere voorbereidende en informatische werkzaamheden zou verrichten. Het is noodzakelijk te letten op den inhoud van deze opdracht. Zoo en niet anders is door de vergadering van zendingssdeputaten geadviseerd. Het bleek ter vergadering, dat men in Friesland veel voelde om een nieuw terrein te gaan bearbeiten en toen men hoorde van West-Borneo had men hier wel ooren naar. Maar het ligt in den aard der zaak, dat deputaten alleen maar konden vragen aan de friesche kerken deze zaak nader te onderzoeken en dan weer opnieuw te komen om advies.

Maar wanneer we nu lezen van den gang van zaken op de cl. Leeuwarden van 14 Jan. 1948, dan treft ons een wonderlijke vraag: „Is het juist geweest, dat de generale zendingssdeputaten het nieuwe zendingsssterrein in handen van Friesland hebben gelegd?“ Men vraagt zich af hoe deze op zichzelf juiste vraag kon worden gesteld? De deputaat voor Friesland had toch wel verteld, dat Friesland alleen voorbereidende werkzaamheden had te verrichten? Natuurlijk hebben de zendingssdeputaten dat terrein niet in handen gelegd van de friesche kerken. Daartoe waren ze niet bevoegd, en ze hebben het eenvoudig ook niet gedaan. We willen onze bevreemding uitspreken over deze vraag, die overbodig zou zijn geweest indien de boodschap van deputaten goed was overgebracht.

Op diezelfde vergadering komt dan art. 1 van de Z.O. in bespreking, welk artikel toch zegt dat de Generale Synode het zendingsssterrein bepaalt. Kunnen, zoo luidt de vraag terecht, de kerken of deputaten zomaar een terrein aanvaarden? De classis besluit nu, en we zijn erg blij met dat besluit, te overleggen o.a. met de zendingssdeputaten of, en zoo ja, hoe de zaak van het verkrijgen van een nieuw terrein afhankelijk moet af kan worden op een zoo spoedig mogelijk bijeen te roepen Generale Synode.

Nu komen wonderlijke uitspraken. Want op de classisale vergadering van 11 Febr. 1948 concentreert zich de bespreking met enkele aanwezige zendingssdeputaten vooral op art. 1 (redactie 1939, art. 2a) van de Z.O.

Dit artikel blijkt een moeilijkheid op te leveren. Er klinken stemmen om, gezien den nood, maar te gaan buiten dit artikel om. De vrees is er, dat men, formalistisch redeneerende en handelende, het terrein zou verspelen.

Generale deputaten merken nu op dat hunsz inziens de Z.O. sterk hiërarchisch en „synodocratisch“ is. Ze „moet noodig op de helling, alle zendingssactiviteit van de plaatselijke kerken wordt er door lamgelegd“. Ook werd opgemerkt, dat de deputaten zelf de Z.O. ook niet al te ernstig nemen.

Ja, dat staat er werkelijk. Anders zou geen mensch dat kunnen gelooven. Maar ik vraag me toch af hoe zoo iets mogelijk is. Wanneer is dat dan gebleken? Wie hebben dat gezegd? Stel u voor dat generale deputaten zich niet zouden storen aan de Z.O. Niemand mag breken de voor het aangezicht des Heeren gemaakte afspraken (Zendingssorde), of zelfs de, naar de meening der classis toch naar het Woord des Heeren gegeven: Kerkwet, zegt de cl. Leeuwarden in haar schrijven van 16 Febr. 1948 aan de kerken in Friesland en Groningen. Volkomen terecht. En we noteeren met dankbaarheid de opmerking dat, wanneer de Z.O. niet wordt nageleefd er een chaos komt, Zeker, het is hard nodig dat de kerken uit het geheele land zich gaan beraden over de Z.O., maar het is een eisch van goede trouw, dat zoolang zelfs geen voorstel tot wijziging van de Z.O. op de meerdere vergaderingen had gediend, men zich had te houden aan de bestaande Z.O. Dat zijn vanzelfsprekende dingen, zou men zoo

zeggen. Maar dat is blijkbaar een vergissing, want we lezen in de bijlagen van een merkwaardigen brief van den kerkeraad van Groningen. Deze had te antwoorden op den reeds genoemden brief van de classis Leeuwarden d.d. 18 Febr. 1948.

Dat is in één woord gezegd een pracht brief. Dat is gaan in den kerkelijken weg en elkander den kerkelijken weg voorhouden.

Maar Groningen zegt heel gewoon in zijn antwoord, dat het heelemaal niet noodig is om een Generale Synode bijeen te doen komen, teneinde van haar een fiat te verkrijgen voor de aanvaarding van een nieuw terrein. Vier gronden worden voor deze meening aangevoerd. Art. 2, laatste alinea, doet duidelijk uitkomen dat (al wordt hier niet gesproken over het bezetten van een nieuw terrein) voor de bezetting van een bepaalde post, in den tijd tusschen twee synodes, groote vrijheid van handelen aan de deputaten der Generale Synode wordt gegeven.

Maar dat is een interpretatie van den tekst die met den tekst zelf in flagranten strijd is. Voorts is daar het beroep op de buitengewone omstandigheden, waarin onze kerken sinds de Vrijmaking zijn komen te verkeren. Wanneer men dan art. 1 letterlijk gaat toepassen zou er belemmering ontstaan. Maar sinds wanneer breken de omstandigheden de wet? Dat is reële revolutie. Nooit breekt de nood de wet. Met die opvatting is letterlijk alles goed te praten en ieder doet dan maar wat goed is in zijn oogen. De derde grond is, dat de Deputaten van de Gen. Synode reeds hun fiat hebben gegeven voor aanvaarding. Dat is nu apert onjuist. Lees in het begin van dit artikel de opdracht aan de friesche kerken. Die hadden zich te beraden, ze moesten voorbereidende en informatorische werkzaamheden verrichten. Wie leest daarin van een gegeven fiat? En in verband daarmee is de vraag merkwaardig, die aan de aanwezige generale deputaten werd meegegeven door de cl. Leeuwarden: „Is het goed geweest de zaak van het nieuwe zendingsterrein te leggen op de handen van Friesland?” Die vraag had staande de vergadering kunnen worden beantwoord met de opmerking: „Dat hebben de deputaten ook niet gedaan. Dat ligt niet binnen onze bevoegdheden, we zijn gebonden aan de Z.O.” Ik begrijp niet hoe in Friesland en Groningen deze gedachte heeft kunnen postvatten. Tenzij sommige generale deputaten zelf deze gedachte hebben doen postvatten. Maar dat is haast niet te gelooven.

Op de Particuliere Synode van Friesland van 7 April zijn er afgevaardigden van de kerk van Groningen aanwezig om hun standpunt te verdedigen. Er wordt breed gehandeld over de Z.O. en er werden vele bezwaren tegen die bestaande orde ingebracht. Besloten wordt aan de roepende kerk voor de eerstvolgende Generale Synode te verzoeken zoo spoedig mogelijk een buitengewone Generale Synode bijeen te roepen, opdat deze een beslissing neme ten aanzien van het aanvaarden van een reeds aangeboden of nog te zoeken nieuw zendingsterrein. Dat is een bewandelen van den kerkelijken weg. En we kunnen niet anders dan dankbaar zijn, dat de friesche kerken niets anders hebben gewild, ondanks de verleidelijke voorstelling van zaken van bepaalde zijde. Inderdaad, deze zaak hoort thuis op de Generale Synode. En terecht werd er in het schrijven van de cl. Leeuwarden d.d. 16 Febr. 1948 op gewezen, dat, gezien het advies der Generale Synode 1946, art. 246, 4, dat n.l. alle kerken voorloopig met de kerk van Zwolle als zending kerk zullen samenwerken, de vraag rijst of het verantwoord is dat enkele kerken zich aan die samenwerking onttrekken, zonder voorafgaand overleg met de kerk van Zwolle, en voorts met ALLE kerken. De classis wil voor alles zich wenden in den kerkelijken weg tot de e.v. Generale Synode.

De classis Leeuwarden heeft in haar vergadering van 14 April een antwoord gegeven aan den kerkeraad van Groningen. En het is een staal van kerkelijk handelen, wanneer ge leest op hoe voortreffelijke wijze Leeuwarden afwijst de suggestie van Groningen. Ze motiveert dat aldus:

1. de classis niet een ander den verkeerden weg wil zien of doen bewandelen, dien zij zelf vermeden heeft; (Groningen wil desnoods zelf dat terrein aanvaarden buiten de Generale Synode om!);

2. zij zelf al het mogelijke doet om dit terrein, dat speciaal onder haar aandacht is gebracht, in samenwerking met alle zusterkerken te kunnen aanvaarden, en zij dus nog geen afstand van dit haar aangeboden terrein mag doen;

3. zij van oordeel is dat de kerk van Groningen, beter dan door onmiddellijke, in strijd met de Z.O. bevonden, aanvaarding van dit terrein haar zendingsroeping kan vervullen, door met de classis Leeuwarden den voorgeschreven weg naar de Generale Synode te bewandelen, waartoe de kerk van Groningen bij dezen wordt opgewekt.”

We weten dat de kerken uit de provincie Groningen dezen kerkelijken weg hebben bewandeld en dat ook de Part. Synode van Groningen aan de roepende kerk van Amersfoort verzocht heeft de Generale Synode bijeen te roepen om over dat aangeboden nieuwe terrein te oordeelen.

Waarom we dit heele verhaal hier doen? Allereerst omdat deze zaak alle kerken betreft. Volledige opening van zaken worde gegeven. We begrijpen de opmerking in een van onze kerkbladen, dat men graag zag dat de rapporten van de classis Leeuwarden gemeen goed werden. We meenden er goed aan te doen reeds dit

aspect van de zaak onzen lezers voor te leggen.

Het is goed dat we elkander voortdurend opwekken ons te houden aan den kerkelijken weg. Als ledere kerk, met de beste bedoelingen natuurlijk, haar eigen weg gaat, ontstaat er groote verwarring. Inderdaad, de zaak van een eventueel nieuw zendingsterrein betreft alle kerken. En dus behoort deze zaak aan de orde te worden gesteld op de Generale Synode.

De volgende vraag die ons bezig houdt is deze of het noodzakelijk was, dat het aanbod van een nieuw terrein moest dienen op een buitengewone of op een vervroegde Generale Synode. DAT ze op de Generale Synode hoort is wel duidelijk. Maar of het de synode nu reeds bereiken moest is een andere kwestie, die we in een volgend artikel willen bezien.

D. K. W.

Opmerking:

Art. 1 van de Z.O. luidt als volgt:

Het zendingsterrein van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt door de Generale Synode bepaald. Art. 2.

Elke Generale Synode wijst op het Zendingsterrein eenige plaatsen aan, met nauwkeurige bepaling van elks grenzen, welke aan Kerken, die willen uitzenden, allereerst worden aanbevolen.

Derde alinea:

Een Kerk, die op het Zendingsterrein een post wil bezetten, die niet door de Generale Synode is aangegeven, vraagt daartoe goedkeuring van de Generale Synode, of, zoo deze in het jaar van aanvraag niet meer vergadert, van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen.

Naschrift. Deze copie kwam aan op 23 Sept. De publicatie, d.d. 24 Sept. in ons blad opgenomen, was dus daarin niet verschenen. — Redactie.

VITRINGA

UIT DE HISTORIE

over nut, noodzakelijkheid, gezag van Synoden V

8. Terecht stelt nu Vitringa de vraag: maar wat noodzaak hebben dan de Synoden?

Indien er zelden goede worden gehouden en de meeste vol gebrek zijn en zelfs de goede, wanneer ze het geloof der kerk door hun canones en verordeningen afbakenen, in de kerk van Christus indragen de aanleiding tot altoosdurende scheuring; indien bovendien, naar het gemeen gevoelen van alle Protestanten, de synodebesluiten niet geacht worden boven twijfel verheven en onfeilbaar te zijn — wat nut heeft het dan, de leer-kwesties aan synodaal oordeel te onderwerpen?

Ik antwoord kort en goed, zegt Vitringa, dat de Synoden, zoover mijn oordeel strekt, het eenige instrument of redmiddel zijn om de eenheid te handhaven, of te bewaren de gemeenschap en de uitwendige verbinding tusschen meerdere plaatselijke kerken; welk verband, ook al zou niemand met reden kunnen zeggen, dat het noodzakelijk is, toch ook niemand met reden zou kunnen ontkennen, dat het achtbaar en voegzaam is. Dat het noodzakelijk is, kan ik niet zeggen. Want volgens de wet van Christus worden de christelijke belijders na den dood der Apostelen en den val van Jeruzalem, zetel en centrum van het nieuwe geloof, slechts hiertoe verplicht, dat ze met hen, die inzake den godsdienst van hetzelfde gevoelen en geloof zijn, de gemeenschap der heiligen publiek hebben te beoefenen op die plaatsen, waar ze door de Voorzienigheid Gods verkeerden. Als ze dat doen, worden ze geacht hun plicht volbracht te hebben. Als ze echter gewaar worden, dat er ergens menschen of samenkomsten zijn, die met hen van hetzelfde gevoelen zijn inzake den godsdienst, en van denzelfden Geest vervuld, dan moeten ze bereid zijn, hun alle christelijke gemeenschaps- en liefdediensten te bewijzen, welke van broeders, ten nauwste verbonden door inwendige en geestelijke gemeenschap, verwacht kunnen worden. Maar dat zij er bij hen op aandringen en zich inspannen om de uitwendige gemeenschap met hen tot stand te brengen, 't zij rechtstreeks, 't zij door afgevaardigden, 't zij door correspondentie, daarin worden ze door geen enkele wet der christelijke leer gebonden. Dit neemt niet weg dat, indien ze door anderen tot het onderhouden van een dergelijke gemeenschap worden uitgenoodigd, het hun niet vrijstaat, die te weigeren.

Iemand is geen verantwoording van zijn geloof schuldig dan aan God en Christus, den Koning en Rechter van zijn conscientie. Slechts zijn zij, die van dezelfde belijdenis en eens geestes zijn, gehouden in vergadering samen te komen, en hun heilige diensten onder opzicht van bedachtzame voorgangers naar de leer van het Evangelie op plechtige wijze waar te nemen; maar ze zijn niet gehouden de uitwendige gemeenschap met andere kerken van dezelfde belijdenis over heel de wereld te onderhouden, tenzij de gelegenheid daartoe gunstig is en de omstandigheden zulks gebieden.

Vitringa memoreert vervolgens, dat de kerken van Frankrijk in haar bloeitijd, van Eageland, Schotland, Hongarije, Zwitserland, de Paltz, Anhalt, Genève etc. ofschoon ze dezelfde of nagenoeg dezelfde geloofs-

belijdenis hadden als de Nederlandsche, toch geen uitwendige cultus-gemeenschap met deze laatste onderhielden. Van uitwisseling der algemeene Synodehandelingen of Synodebesluiten is geen sprake. Zelfs de Waalsche broeders in ons land houden nog hun eigen aparte diensten; tusschen hen en ons bestaat slechts uitwendige gemeenschap. Het onderhouden van zulke uitwendige gemeenschap is niet zonder meer noodzakelijk. Aan elke kerk staat het vrij, zonder andere kerken te raadplegen, kerkelijke gebruiken en ceremoniën naar beste weten in te richten.

P. D.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Het woord stijl wordt op allerlei wijze in onze dagen nogal vaak gebruikt. En aangezien het goed is, dat wij, als wij een woord hooren, daarbij ook iets denken, is het niet kwaad, als wij er eens een gesprek met elkander over houden. Wat is stijl?

De afleiding van het woord kan ons eenig licht geven. Daar zijn er, die bij het woord stijl vooral denken aan de architectuur en die beweren, dat dan het woord moet afstammen van stylos, een woord dat kolom, pilaar beteekent, want in de antieke bouwkunst speelde de kolom een groote rol. Maar de mannen der litteratuur zeggen: neen, het woord stijl komt van stylus, en dat was in de oudheid een puntig voorwerp, waarmee men schreef op de wastafels.

De naam van het werktuig ging dan over op datgene wat geschreven werd. De wijze van schrijven.

Nu kan dit op tweeërlei duiden. Wij hooren in onze dagen weer veel van schriftkundigen, die zeggen: geef mij een paar regels schrift van u, en ik zal zeggen wie gij zijt.

De antieken zinspeelden echter met den stijl meer op de gedachte, die werd neergeschreven in de was. En dan zei men: zooals de mensch daár toont te denken, zoo is hij. En gemeenlijk, als er over stijl wordt gesproken, en vooral de Franschen maakten er zich nogal druk over, haalt men het woord van Buffon aan: le style c'est l'homme. De stijl is de mensch. Dit is zoo klaar, dat het ons feitelijk niet veel verder brengt. Trouwens, Buffon heeft dit niet eens gezegd. Hij zei: de stijl is de mensch zelf. En hij was een dierkundige, die meende, dat de mensch zich door zijn geluid, dat hij gaf door zijn taal, onderscheidde van de andere dieren, als de leeuw bijv. die brult. De mensch spreekt. En zoo is hij mensch.

Maar hij zei toch ook: de ideeën, die zijn de stijl, niet de woorden. En de Engelsche schrijver Emerson bedoelde allicht hetzelfde als hij zei, dat de stijl is de stem van den menschelijken geest.

Men moet niet meenen dat dit in allen tijd wordt onderschreven. Ik denk nu aan de litteraire beweging van het laatst der negentiende eeuw, bij ons de zgn. tachtigers, die voornamelijk letten op de klank, het woord.

Bekend is het op zich zelf kunstig gemaakte van van Deyssel over het proza. Daarin werd het woord verheerlijkt.

Ik houd van woorden, zoo zegt hij dan, die plotseling aankomen als van heel ver, goud, te voren schietend uit een bres in den blauwen horizon, of als donkere steenklompen hoog in de lucht, kantelend diep uit een worstelenden en brandenden afgrond. Ik houd van woorden die op mij neerbomen als vallende balken, van woorden, die voorbijvlieden als kogels. Ik houd van woorden, die ik ineens zie staan als klapprozen, of als blauwe korenbloemen..... En zoo gaat het in allerlei beelden door.

Hier denkt men onwillekeurig aan wat Vinet eens zei van den woordkunstenaar Victor Hugo: die woorden vereenigen zich, verdringen zich aan den drempel van Hugo's geest, zij komen op ons aan met groot misbaar, trachten elkander te verstooten, buitelen over elkander heen, maken ons doof, verblinden ons. Ik moet eerlijk zeggen, dus Vinet, dat ik met mijn zwakke hoofd daar niet lang tegen kan. Het begint mij te duizelen, als ik enkele pagina's heb gelezen en die duizend en één beelden zijn dan voor mijn geest als een „danse enflammée”.

Wat soortgelijke poëzie betreft herinnert hij aan een oud gezegde: wat niet waard is gezegd te worden dat zingt men. Maar wij moeten niet meenen, dat achter al dat lawaai der tachtigers, die ook hun goede zijde hadden, geen gedachte school. Het was de oud-liberale, met wat materialistische aanmenging.

Inzake den stijl komt de vraag echter meer dan eens op den voorgrond: komt het nu aan op de fijnheid van het woord of op de gedachte, die het wil uitdrukken. Op het ornament of op het wezenlijke ding. De romantiek houdt van het ornament en wij hebben er in onze dagen nog al iets mee te maken.

De menschen van onzen tijd, onze humanisten sieren hun armelijken denken gaarne op met heel mooie en groote woorden. Zelfs als zij zeggen „zakelijk” te zijn.

Men zou vergeten hoe weinig daar werkelijk achter school.

Ook is er een stijlmethod, die den wereldraad der kerken kenmerkt. Men gebruikt dan een woord der Schrift of uit de belijdenis en zegt dan: een ieder moet dat maar opvatten zooals hij dat wil. Want wij willen eenheid. Wonderlijke eenheid voorzeker. Een eenheid